

Anica Arsić

studentkinja doktorskih studija

Grupa za teoriju umetnosti i medija, Interdisciplinarne studije Univerziteta umetnosti u Beogradu

anica_arsic@yahoo.com

Mariela Cvetić, *Das Unheimliche – psihoanalitičke i kulturalne teorije prostora*

Beograd, Orion Art–Univerzitet umetnosti–Arhitektonski fakultet, 2011.

Poznato je da je psihoanaliza kao novi sistem ideja o tumačenju ljudskih intra i ekstraproblematičkih interakcija kroz čitav dvadeseti vek inspirisala teoretičare, sociologe, psihologe i umetnike da Frojda tumačenja interpretiraju sopstvenim izrazom.

Mariela Cvetić, teoretičarka umetnosti, na početku 21. veka otišla je korak dalje i našu kulturu obogatila delom u kome psihoanalitičku teoriju analizira na originalan način smeštajući je u različite teorije umetnosti. Interdisciplinarnim pristupom, vešto povezujući umetnost, kulturu, književnost i teorije prostora sa pojmom *Das Unheimliche*, pokazala je svojim duboko misaonim radom, da jedan izolovan pojam iz Frojdove teorije može osvetliti široko polje ljudske umetničke i teorijske delatnosti. Njeno delo je inovativna teorija jer koristi originalne iskaze kojima objašnjava zakonitosti koje je sistematično i studiozno istražila. Njen *prostor* koji tumači primenjujući psihoanalitičku teoriju nosi semiotičke i semantičke novine jer ga sagledava sa različitih diskurzivnih nivoa. *Prostor* je kod Mariele Cvetić geografska, sociološka, biološka i virtuelna odrednica. Kao takav gubi granice i istovremeno dobija nove. Prvi kontakt sa definicijama *prostora* može da navede čitaoca da ishitreno zaključi da će se autorka baviti prostorom kao filozofskom kategorijom, kao strukturom univerzuma, koja se višedimenzionalno širi kroz vreme. Autorka delom posvećuje pažnju i toj dimenziji, posmatrajući ga kroz istorijski koncept, vešto vodeći analitičku nit od antike do savremenog doba. Posedujući zavidno znanje iz egzaktnih nauka kakve su matematika i fizika, autorka na veoma inspirativan način povezuje ove nauke kroz neobičnu analizu dela čuvenih mislilaca od stare Grčke do današnjih dana gde je prostor determinisan novim tehnologijama.

Iako je psihoanalitička teorija analizirana sa mnogih nivoa kroz dela pristalica i oponenta ove velike ideje, autorka nije jednostavno u svoje delo prenela neke od poznatih stavova, već je na sebi svojstven način, renesansno široko, objasnila osnove ove teorije provlačeći kroz nju pojam *Das Unheimliche*. On joj najpre služi da postavi konekcije između Frojda (Sigmund Freud), Lakana (Jacques Lacan) i Žižeka (Slavoj Žižek). Iako su ova trojica velikana psihoanalizu shvatali na različite načine, autorka ih je spojila tajnovitim pojmom *Das Unheimliche*, postavljajući ga kao različitu kariku u jedinstvenom lancu koji označava zajedničku potragu za skrivenim značenjima uvek prisutne težnje za istraživanjem novog. Slojevitom analizom glavnih postavki psihoanalitičkih pojmova koje je postavio tvorac psihoanalize, Sigmund Frojd, njegovi sledbenici i oponenti, autorka stiže do osnovnog pojma koji je predmet njene analize.

Razmatrajući ga kao nezavisni entitet, autorka polazi od njegove prve upotrebe u Frojdomovom delu naznačivši da ga je autor inaugurisao u polju kulture, čime ga označava kao termin koji se može istraživati u kulturološkom miljeu različitih zajednica i različitih vremenskih odrednica. Ali autorka samo naznačava Frojdomovo interesovanje za *Das Unheimliche*, jer ga odmah prevodi do drugih označitelja i nastavlja započetu potragu za suštinom pojma.

Odnoseći se veoma kritički prema *Das Unheimliche*, autorka iznosi egzaktno podatke o autorima koji su se ovim pojmom bavili, osvetljavajući ga najpre kao lingvističku nedoumicu. Pošto je detaljno navela razloge zbog kojih termin *Das Unheimliche* ne može da se prevede na srpski jezik, autorka odlučuje da ga koristi u originalnoj formi, pobuđujući interesovanje čitaoca, koji će se radozno zapitati kojim će se sve sredstvima autorka koristiti da ga adekvatno implementira u svoje slojevito delo. Vešto prolazeći kroz višeznačje navedenog pojma, uz njegovo dekomponovanje i provlačenje kroz različite *žive* i *mrtve* jezike, svom subjektu dodaje nove komponente, koji ga pred čitaocem formiraju u novu arhitektonsku celinu. Ona ga najpre razgrađuje da bi ga iznova gradila ostavljajući mogućnost da svoju *građevinu* do kraja ostavi nedovršenom. Provodeći *Das Unheimliche* kroz polje književnosti strpljivo traži konekciju značenja i objašnjenja ovog pojma sa literaturom. Otkriva ga u Hofmanovom *Peskaru* i analizirajući njegov nadrealistički koncept, prolazi kroz vreme engleske književne gotike i nemačke romantičarske književnosti. Autorka ih koristi kao okvire u koje su smešteni počeci otkrivanja nesvesnog kroz onostrane svetove i mitska bića. Analiza ovih sadržaja služi joj da terminu *Das Unheimliche* da istorijsku konotaciju. Tom šetnjom kroz vreme i umećem veštog pripovedača, dovodi ponovo čitaoca do psihoanalitičkog koncepta istraživanog pojma. U tom odeljku njena *čudna leksička tvorevina* postaje psihološko filozofska kategorija koja se kao koncept prepoznaje u dekonstruktivizmu Žaka Deride i teoriji simulakruma Žana Bodrijara.

Pošto ne nalazi zadovoljavajući odgovor za suštinsko značenja *Das Unheimliche* autorka nastavlja traganje kroz kritički odnos prema stavovima savremenih teoretičara koji *Das Unheimliche* tumače kao novu vrstu teksta (Nikolas Rojl) ili mu objašnjenje nalaze u Hičkokovom filmu *Vrtoglavica* (Slavoj Žižek).

Ova *šetnja* preko radova teoretičara psihoanalize stiže i do feminističkog čitanja ovog pojma. Pošto ne nalazi pravo objašnjenje, autorka se ponovo vraća istorijskim počecima prepoznajući *Das Unheimliche* u umetničkim delima moderne i nadrealizma, objašnjavajući da se „on nalazi svuda gde se traži”.

Dobar poznavalac savremenih teorija i umetnik po vokaciji, Mariela Cvetić lako prati teze koje postavlja i jednostavno nalazi mesto za *Das Unheimliche* u umetnostima koje se bave prostornom vizuelizacijom.

Das Unheimliche koji predstavlja zagonetni pojam upotrebljen kod Frojda, autorki služi da ga vešto poveže sa svim vrstama umetnosti, jer je umetnost sama po sebi produkt nesvesnog u interakciji sa svesnim koja se odigrava u *unutrašnjem* prostoru svakog stvaraoca.

Simbol koji je izabrala Mariela Cvetić pokazao je svu složenost pristupa psihoanalize u ostale teorije ljudske misli i umetnička dela. Označavajući prostor kao okvir u koji može da stane i nastane svako umetničko delo autorka u svetu umetničkih simbola pronalazi psihoanalitička tumačenja i obogaćuje ih novim interpretacijama koje otvaraju nove teoretske mogućnosti.

Opozitni stav Mladena Dolara gde je *Das Unheimliche* „tačka u kojoj se stiču svi koncepti psihoanalize” služi autorki da nastavi da razvija svoju tezu da je *Das Unheimliche* svuda gde se traži. Nastavljajući svoju studiju prostora obogaćuje je i metafizičkim dimenzijama, koje njenom delu daju novu konotaciju, i ostavljaju prostor za novi način čitanja.

Kroz odeljak „Jedina moguća tipologija: slučajevi” autorka veoma kvalitetno, maštovito i kreativno uvodi tipologiju izvođenja koncepta *Das Unheimliche* kroz prakse vizuelne umetnosti. Identifikujući ga kao „model međusobnih relacija mogućeg i nemogućeg” autorka približava čitaoca na korak do definicije, koju ipak eksplicitno ne postavlja. Naprotiv, kada je naizgled blizu objašnjenja ona se udaljava od

njega, pokazujući time da ne želi jednostavno da zatvori krug velikog prečnika po kome se kretala tokom rada na svom delu. Autorka ne omogućava čitaocu da iz dela izvuče konkretnu poruku i pouku.

Jedina smisljena poruka bila bi da istraživanje termina *Das Unheimliche* predstavlja primer na koji način možemo da čitamo i tumačimo veliku teoriju psihoanalize. Naučno-istraživački rad *Das Unheimliche – psihoanalitičke i kulturalne teorije prostora* ostavlja sve više pitanja koja se otvaraju kako se približavamo završetku knjige.

Mariela Cvetić je ovim ozbiljno strukturiranim i sadržajem prebogatim delom pokazala koliko nepoznanica postoji u teoriji psihoanalize, i kako se odgovorno prilazi teorijskim analizama pojmova.